

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมที่มนุษย์ได้สะสมไว้แต่อดีต ในแต่ละสังคมจะมีการคิดค้นและสร้างสรรค์วัฒนธรรม ซึ่งมีลักษณะเฉพาะอันเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เพื่อเป็นแบบแผนในการดำรงชีวิต และกล่อมเกลาจิตใจสมาชิกให้มีความเจริญงอกงาม ความกลมเกลียวก้าวหน้า และมีศีลธรรมอันดี¹ อันนำไปสู่ความมั่นคงของสังคมในที่สุด

ไทยเป็นประเทศที่เจริญรุ่งเรือง และมีวัฒนธรรมเป็นของตนเองมาช้านาน จากการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย พบว่า นับจากสมัยสุโขทัยเป็นต้นมา ไทยมีวัฒนธรรมที่มีรากฐานมั่นคงและมีระดับสูงกว่าสมัยอื่น แม้ว่าสุโขทัยจะเสื่อมอำนาจลง วัฒนธรรมไทยก็ยังคงได้รับการทะนุบำรุงรักษาและสืบต่อกันอย่างมั่นคง ในสมัยอยุธยา ตลอดจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ในปัจจุบัน สภาพสังคมไทยกำลังอยู่ในระยะของการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช² ได้กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวว่า "สังคมไทยนั้นมีลักษณะสืบสาน ชาคคจามอยู่ตัว คือมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นไม่หยุดยั้ง สังคมไทยเปรียบเสมือนเรือที่กำลังอยู่บนกระแสน้ำอันเชี่ยวกราก" ทั้งนี้เป็นผลจากการไหลบ่าของวัฒนธรรมตะวันตก ภายหลังการเปิดประเทศในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า

---

¹บุญสนอง บุญโยทยาน, มนุษย์กับสังคม (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518), หน้า 38-39.

²อรทัย ชื่นมนุษย์, นวลศิริ เปาโรหิตย์ และ จันทมาศ ปรีชยานุช, จิตวิทยาพัฒนาการ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2518), หน้า 197.

เจ้าอยู่หัว เมื่อเหตุผลทางการเมืองและอิทธิพลจากสื่อมวลชน การขยายตัวด้านการศึกษา ตลอดจนการรับความเจริญก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาในสังคม³ วัฒนธรรมตะวันตกทำให้วัฒนธรรมไทยเปลี่ยนแปลงไป คนไทยรุ่นหลัง เริ่มทอคิดถึงขนบธรรมเนียม ประเพณีและหันไปใช้วัฒนธรรมจากต่างชาติมากขึ้น โดยเฉพาะในเด็กวัยรุ่น จะเห็นความเปลี่ยนแปลงได้จากการแต่งกาย การประพาศิคนและกริยาวาจา⁴ วัฒนธรรมในค่านิยมและ จิตใจที่ทำงาน เริ่มถูกทำลายด้วยความไม่เข้าใจหรือขาดความสำนึกในคุณค่าของวัฒนธรรมเท่าที่ ควร ทำให้เกิดความเสื่อมทางวัฒนธรรมขึ้น โดยเฉพาะวัฒนธรรมในค่านิยมจิตใจ ซึ่งก่อให้เกิด ปัญหาทางจริยธรรม คุณธรรมและความสงบเรียบร้อยของประเทศชาติติดตามมา ดัง ระบุไว้ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2524-2529) ว่า⁵

...สังคมโดยทั่วไปขาดการประหยัค มีชัยสุภ... มีกำรละเลยไม่บังคับใช้ กฎหมายระเบียบขอมบังคับอย่างเครงครัด ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ขาดระเบียบ วินัยและมีอาชญากรรมสูงขึนอยาง รวดเร็ว ถึงจะเห็นใจจากคดีอาชญากรรม ประเภทความผิดคอชีวิต ร่างกาย เพศและเสรีภาพ โดยเฉลี่ยในชวงมี 2516- 2520 มี 74.4 คดีต่อประชาชนแสนคน ความผิดคอทรัพย์โดยเฉลี่ย ระยะ เกียวกันมี 123 คดี ต่อประชาชนแสนคน และมีคดีที่เกิดจากอุบัติเหตุบนถนน ตั้งแต่ปี 2514-2522 เพิ่มจาก 8,723 ราย เป็น 23,120 ราย ซึ่งสูงกว่า จำนวนผูเสียชีวิต จากภัยคุกคามการรายจากฝ่ายตรงข้ามหลายเทา...

³ ธานีภา วิยวุฒิเกียรติ, "การทดลองถ่ายทอกรรมกรกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เด็กวัยรุ่น ในจังหวัดเชียงใหม่" (ปริญญานพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2524), หน้า 1.

⁴ ศักดิ์สิทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว., การศึกษากับการสืบทอดและเสริมสร้างวัฒนธรรม (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525), หน้า 6.

⁵ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 พ.ศ.2525-2529 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2524), หน้า 149.

เป็นที่ทราบกันดีว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญในการช่วยพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม อันนำไปสู่ความมั่นคงของประเทศในที่สุด ในสภาพปัญหาความเสื่อมทางวัฒนธรรมดังกล่าวข้างต้น การศึกษาจึงจัดเป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง⁶ จึงควรมีบทบาทสำคัญในการช่วยพัฒนาวัฒนธรรมให้เจริญงอกงามโดยการอนุรักษ์และเสริมสร้างวัฒนธรรมให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ในกรณีโรงเรียนจึงกลายเป็นหน่วยสำคัญของสังคมในการทำหน้าที่อนุรักษ์และเสริมสร้างวัฒนธรรมแก่สมาชิกรุ่นเยาว์นอกเหนือจากสถาบันอื่น

การศึกษาในระดับมัธยมศึกษา⁷ เป็นการศึกษาที่วางแผนไว้สำหรับเยาวชนในวัย 12-17 ปี เน้นหนักเพื่อเป็นเครื่องมือให้กับการเรียนรู้ การแสดงออก และทำความเข้าใจกับสภาพความเป็นไปของชีวิตที่แท้จริง และเป็นการพัฒนาทัศนคติในการคิดค้นนิสัยและสาระอันเกี่ยวกับสังคม ร่างกายและสติปัญญา เนื่องจากการศึกษาในระดับนี้เป็นการศึกษาที่จัดให้แก่เด็กวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านความเจริญเติบโตของร่างกายและสภาพจิตใจ อีกทั้งเป็นวัยที่กำลังแสวงหาแนวทางการปฏิบัติตนในสังคม แต่จากสภาพความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นมีผลทำให้วัฒนธรรมตะวันตกเข้ามามีอิทธิพลต่อความคิด ทัศนคติ รวมถึงการแต่งกาย ความประพฤติของเด็กวัยรุ่นเป็นอย่างมาก เด็กวัยรุ่นจะมองพิธีการบวชพระ การเคารพผู้ใหญ่ คนตรีไทย นาฏศิลป์ไทย ตลอดจนการแต่งกายเรียบร้อยแบบไทย ๆ เป็นของล้าสมัย หันไปนิยมคนตรีจังหวะรอนแรง การเต้นรำ สาร์เลียงหรือ

⁶ วิทย์ วิศทเวทย์, "การศึกษากับสังคมและวัฒนธรรม" ใน ปรัชญาการศึกษาไทย 2411-2475 (กรุงเทพฯ: หางหุ้นส่วนจำกัดพิมพ์ลิขิต, 2526), หน้า 28.

⁷ Carter V. Good, Dictionary of Education, (New York: McGraw-Hill, Second edition, 1959), p.491.

วิจารณ์ใหญ่แทน สิ่งเหล่านี้เตือนถึงความเสื่อมทางวัฒนธรรมไทยในจิตใจของ เด็กวัยรุ่น⁸ ซึ่งนับว่าจะ เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไปในอนาคต ดังนั้นโรงเรียนจึงควรมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อวางรากฐานทางความคิดและความประพฤติโดยคำนึงถึงการปลูกฝังคุณสมบัติที่พึงประสงค์ในเรื่องการยึดมั่นในวัฒนธรรมไทย ทั้งนี้เพื่อความมั่นคงของชาติเป็นสำคัญ

ในการนี้รัฐได้ตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องดังกล่าว จึงกำหนดเป็นนโยบายในการสร้าง เสริมวัฒนธรรมไทยในการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา โดยระบุไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 หมวด 6 ศิลปะ วัฒนธรรม จริยธรรม พละนาฏย สภาพแวดล้อมและกิจกรรมเยาวชน ข้อ 50 ว่า¹⁰ "รัฐพึงจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างและก่อให้เกิดความสำนึกในคุณค่าของศิลปะ วัฒนธรรม จริยธรรม ศาสนา ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม รวมทั้งสถานที่และวัตถุอันมีค่าทางประวัติศาสตร์" เพื่อเป็นการส่งเสริมให้การพัฒนากำหนดวัฒนธรรมดำเนินไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์โดยรวดเร็ว ในปี พ.ศ. 2522 รัฐได้ตราพระราชบัญญัติยกฐานะกองวัฒนธรรมขึ้นเป็นสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เพื่อเป็นหน่วยงานหลักในการประสานงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐบาลและเอกชน ในการดำเนินงานวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับนโยบายวัฒนธรรมของรัฐ

นอกเหนือจากการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้ส่งเสริมในเรื่องการปฏิบัติตามค่านิยมควบคู่ไปกับการมีความรู้ความ

⁸ ชนิกา วัชรวิเชียร, "การทดลองการถ่ายทอกรมทกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เด็กวัยรุ่นในจังหวัดเชียงใหม่" (ปริญญานพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2524), หน้า 2.

⁹ พันธุ์ หันนาคินทร์, การมัธยมศึกษา (พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒพิษณุโลก, 2524), หน้า 106.

¹⁰ ชานินทร์ กรัยวิเชียร, นายกรัฐมนตรี, ประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 ณ วันที่ 31 มีนาคม พุทธศักราช 2520 เป็นปีที่ 32 ในรัชกาลปัจจุบัน.

เข้าใจในเรื่องวัฒนธรรมแห่งชาติ เพราะถือว่าผลปรากฏของบุคลิกภาพของประชาชนที่ปฏิบัติ
ตามค่านิยม เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมแห่งชาติเช่นเดียวกัน

ในการนี้ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้ดำเนินการวิจัยและคัดเลือก
ค่านิยมที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตและพัฒนาประเทศ เพื่อหาทางส่งเสริมให้ประชาชนยึดถือเป็น
แนวทางในการปฏิบัติทั่วประเทศ โดยประกาศค่านิยมพื้นฐานเมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2525 ดังนี้¹¹

...ขอประกาศเชิญชวนให้ทุกคนร่วมกันเสริมสร้างปลูกฝัง และปฏิบัติตามค่านิยม
พื้นฐาน 5 ประการคือ

1. การพึ่งตนเอง ชยันตมั่นเพียรและมีความรับผิดชอบ
2. การประหยัดและออม
3. การมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย
4. การปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา
5. ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

การมีระเบียบวินัย เป็นค่านิยมพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคมใน
ปัจจุบัน ปรากฏว่าประชาชนยังขาดความมีระเบียบวินัย และทำให้ไม่เคารพกฎหมายติดตาม
มาด้วย รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ถึงค่ากล่าวของพลเอกเปรม
ทิวสุวรรณที่ ได้กล่าวว่า¹²

...ในค่านิยมความเป็นระเบียบเรียบร้อย โดยพื้นฐานคนไทยเคยมีระเบียบวินัยดีมา
ก่อน หากแต่ในปัจจุบันเราจะเล่ยกกันไปทาง ตัวอย่างที่เห็นได้ง่ายที่สุดคือการขับรถ
แทนที่เราจะถือกันว่า การขับรถที่ถูกกฎจราจรเป็นวิถีการขับรถที่ดี เรากลับถือว่า
ถาวยากไปเร็วต้องทำผิดกฎจราจร... การทำอะไรง่าย ๆ โดยไม่คำนึงถึงผลโค
ผลเสียที่จะตามมาหรือไม่คำนึงถึงกรอบระเบียบวินัยแล้ว การปฏิบัติเช่นนั้น คุณภาพ
ของคนย่อมเสื่อมไป...

¹¹ สามัญศึกษา, กรม หนวยศึกษานิตเทศก์, รายงานการวิจัยเรื่องพฤติกรรมของครู
โรงเรียนมัธยม สังกัดกรมสามัญศึกษาค้นการปลูกฝังจริยธรรมในห้องเรียน (กรุงเทพฯ:
ทจก.จงเจริญการพิมพ์, 2525), หน้า 1.

¹² สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, วันสถาปนา ส.ว.ช. (กรุงเทพฯ,
2525), (อัครสำเนา)

¹³ เปรม ทิวสุวรรณ, คำปราศรัยเกี่ยวกับนโยบายส่งเสริมวัฒนธรรม ความสะอาด
และวินัยแก่ประชาชน (กรุงเทพฯ, 2525), (อัครสำเนา)

คั้งนั้นการมีระเบียบวินัยจึงเป็นค่านิยมพื้นฐานที่ควรปลูกฝังให้แก่ประชาชน เพื่อส่งเสริมให้สังคมมีความสุข ดังที่ นพพร ทานิชสุข โคกกล่าวว่¹⁴ "...ประชาชนชาวไทยจึงต้องได้รับการปลูกฝังในการสร้างระเบียบวินัยเป็นเบื้องต้นก่อน แล้วจึงจะส่งผลเชื่อมโยงให้เป็นผู้เคารพกฎหมายบ้านเมืองติดตามมาในภายหลังและแล้วคุณภาพของประชาชนก็จะดีขึ้นในที่สุด..."

ในการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมค่านิยมและวัฒนธรรมของชาติ คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติกำหนดแนวทางในการดำเนินงาน 3 ทางคือ¹⁵

1. แผนสร้าง หรือ แผนพัฒนาค่านิยมเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมและวินัยแห่งชาติ แผนนี้มุ่งพัฒนาวัฒนธรรมทางจิตใจให้ก้าวไปโดยไข้กระแสนระชาดำรัสและค่านิยมพื้นฐานเป็นเป้าหมายโดยในขั้นต้นจะเน้นความสำคัญในการสร้างวินัยให้กับคนในชาติ
2. แผนสู้ หรือแผนป้องกันและรักษาวัฒนธรรมไทย แผนนี้มุ่งป้องกันและรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมมิให้ถูกทำลายลง
3. แผนเสริมหรือแผนเสริมสร้างพื้นฐานวัฒนธรรมไทย มุ่งไข้พื้นฐานทางวัฒนธรรมของคนไทยที่มีอยู่แล้ว ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรมไทย และเสริมสร้างพื้นฐานทางวัฒนธรรมไทยให้แข็งแกร่งมั่นคงอันเอื้ออำนวยต่อการพัฒนามากยิ่งขึ้น

โครงการเสริมสร้างวินัยนักเรียนทั่วประเทศ เป็นโครงการตามนโยบายของรัฐบาล ค้านการส่งเสริมวัฒนธรรมและวินัยแห่งชาติ มีกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทยเป็นหน่วยดำเนินการ และสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติเป็นหน่วยประสานงาน ทั้งนี้

¹⁴ นพพร ทานิชสุข, "ค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการนั้นสำคัญไฉน" มิตรครู (31 ตุลาคม 2525).

¹⁵ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, คู่มือดำเนินการโครงการเสริมสร้างวินัยนักเรียนทั่วประเทศสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาประถมศึกษาและมัธยมศึกษา สำหรับปีการศึกษา 2527 (กรุงเทพฯ: 2527), (อัคราเนา)

โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมให้สถานศึกษาไม่เพียงแต่จะช่วยปลูกฝังให้เยาวชนของชาติมีระเบียบวินัยเฉพาะภายในโรงเรียนเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมให้นักเรียนนำระเบียบวินัยที่ได้ออกไปปฏิบัติจริงในชุมชน เพื่อช่วยให้ชุมชนมีระเบียบวินัยเช่นเดียวกัน ระยะเวลาเป็นภารกิจของโครงการประจำปี 2527 นี้ เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม 2526 ถึงเดือนเมษายน 2528 โดยสถานศึกษาจะเริ่มปฏิบัติการเรื่องวินัยทั้ง 4 คือ

1. ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการแต่งกาย
2. การเดินแถวไปกลับระหว่างบ้านกับโรงเรียน
3. การเข้าแถวขึ้นรถโดยสารประจำทาง
4. การปฏิบัติตามกฎจราจร

ให้พร้อมพร้อมกันทั่วประเทศในวันที่ 1 มิถุนายน 2527 เป็นต้นไป กลุ่มเป้าหมายของโครงการคือนักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาทั้งหมดประมาณ 8 ล้านคน

จากเป้าหมาย แนวนโยบายและโครงการต่าง ๆ ข้างต้น กล่าวได้ว่ารัฐให้ความสำคัญในการพัฒนาวัฒนธรรมของชาติเป็นอย่างยิ่ง โดยกำหนดให้สถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานเพื่อสนองนโยบายวัฒนธรรมของรัฐ ในทางปฏิบัติจริงปรากฏว่าสถานศึกษาโดยเฉพาะโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นยังมีอาจจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และเสริมสร้างวัฒนธรรมไทยได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากสาเหตุหลาย ๆ ประการ เช่น หลักสูตรกำหนดเนื้อหาวิชาสามัญมากเกินไป อัตราเวลาเรียนมีน้อย ครูผู้สอนขาดความรู้ ความเข้าใจ ความซาบซึ้งในวัฒนธรรมไทยอย่างแท้จริง การขาดอุปกรณ์ในการจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และเสริมสร้างวัฒนธรรมไทย การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร หรือกิจกรรมนักเรียนที่คำนึงถึงแต่ความสะดวกและประหยัด วิธีการสอนของครูที่ยังคงยึดถือการสอนแบบเก่า คือการสอนแบบบรรยาย และการวัดผลการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นในเรื่องความจำ เป็นสำคัญ ดังที่ แสง จันทร์งาม ใ้ข้อสังเกตเกี่ยวกับการเรียนการสอนเรื่องจริยศึกษา ซึ่งเป็นแขนงหนึ่งของวัฒนธรรมไว้ว่า¹⁶ ครูผู้สอนมุ่งเน้นในเรื่องความจำเป็นสำคัญ จึงทำหน้าที่ให้ข่าวสาร ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพุทธประวัติ ศาสนพิธี ศีลธรรม และวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ แก่นักเรียน นักเรียนทำหน้าที่จำข่าวสารและข้อเท็จจริงเหล่านั้นไว้ เมื่อถึงเวลาสอบครูก็ออกข้อสอบ ทดสอบความจำของนักเรียน นักเรียนจำข้อเท็จจริงได้มากก็สอบได้ สรุปได้ว่า

¹⁶

แสง จันทร์งาม, "ข้อสังเกตเกี่ยวกับจริยศึกษาในกรมศาสนา," ใน การประชุมทางวิชาการเรื่อง "พระพุทธศาสนาในประเทศไทย" (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, 2513), หน้า 18.

การสอนของครูจึงเป็นการบอกหรือการแนะนำซึ่งได้ผลสำเร็จน้อย ในการสอนเรื่องวัฒนธรรม ซึ่งมีเนื้อหาเป็นสังคมศาสตร์ การอบรมเพื่ออนุรักษ์และเสริมสร้างวัฒนธรรมจึงไม่ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ นอกเหนือจากสภาพการจัดการศึกษาในสถานต่างๆคือ สถานหลักสูตร สถานกิจกรรมการเรียน การสอนและการจัดกิจกรรมนันทนาการที่เป็นปัญหาในการจัดการศึกษาเพื่ออนุรักษ์และเสริมสร้างวัฒนธรรมแล้ว สิ่งแวดล้อมในสังคมก็นับว่ามีอิทธิพลก่อให้เกิดปัญหาในการจัดการศึกษาเพื่อการดังกล่าว เช่น ค่านิยมในสังคมที่เป็นค่านิยมพื้นฐานซึ่งเคยได้รับยกย่องว่าเป็นสิ่งดีงามกลับถูกละเลยไป ไม่มีการส่งเสริมให้ปลูกฝังแก่เยาวชน เช่น การพึ่งตนเอง การขยันหมั่นเพียร การมีระเบียบวินัย และเคารพกฎหมาย การปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา และการรักษา ศาสนา พระมหากษัตริย์ การรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของคนกลุ่มใหญ่ในสังคม¹⁷ ความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมทำให้สถาบันครอบครัวซึ่งเป็น "สถาบันสังคมหน่วยแรกที่เด็กเป็นสมาชิก เป็นสิ่งแวดล้อมที่เด็กมีความใกล้ชิดมากที่สุด" มีเวลาอบรมสั่งสอนบุตรลดน้อยลงทำให้วัฒนธรรมไทยทางจิตใจที่ดีงาม¹⁸ เช่น การมีระเบียบวินัย การขยันหมั่นในคุณธรรม ฯลฯ เชื่อมลง สื่อมวลชนที่ละเลยหน้าที่ของตนในการถ่ายทอดมรดกทางสังคมและวัฒนธรรมไปยังอนุชนรุ่นต่อไป¹⁹ โดยมุ่งดำเนินการเพื่อธุรกิจเป็นสำคัญ และเพื่อนซึ่งมีอิทธิพลต่อเด็กวัยรุ่นเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในค่านิยมที่ผิดที่มีในเรื่องต่างๆ ดังที่ ชัยนาท นาคบุปผา²⁰ ได้กล่าวไว้ว่า "การยอมรับทัศนคติจากผู้อื่นที่เด็กรักและไว้วางใจ แค่นั้นมากแล้ว

¹⁷ บำรุง สุขพรรณ, รายงานการวิจัยเรื่องบทบาทของสื่อมวลชนในการเผยแพร่และปลูกฝังค่านิยมที่พึงประสงค์ต่อเยาวชนไทย (กรุงเทพฯ: คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525), หน้า 34.

¹⁸ ลัดดาวัลย์ พรศรีสมุทร, วิลาสลักษณ์ ชีววัลลี, รายงานการวิจัยเรื่องครอบครัวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมของจิตใจของไทย (กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2524), หน้า 1.

¹⁹ บำรุง สุขพรรณ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 96.

²⁰ ชนิศา วัยวุฒิเกียรติ, "การทดลองถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เด็กวัยรุ่นในจังหวัดเชียงใหม่", หน้า 3.

เด็กจะยอมรับจากเพื่อนมากกว่าจากบิดามารดาหรือครูอาจารย์" ดังนั้นเด็กวัยรุ่นจะมีทัศนคติที่ดีต่อกา รอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับอิทธิพลของเพื่อน เป็นสำคัญ

จากสภาพปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาใน เรื่องสภาพการจัดการศึกษา เพื่ออนุรักษ์และ เสริมสร้างวัฒนธรรมไทยในค้ำหลักสูตร กิจกรรมการ เรียนการสอนและ การจัดการกิจกรรมนักเรียน ตลอดจนปัญหาในการจัดการศึกษา เพื่ออนุรักษ์และ เสริมสร้างวัฒนธรรมไทยโดยศึกษาในค้ำหลักสูตร กิจกรรมการ เรียนการสอน การจัดการกิจกรรมนักเรียน คำนิยมในสังคม การเป็นแบบอย่างของครูและอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม ได้แก่ วัฒนธรรมตะวันตก สื่อมวลชน ผู้ปกครองและเพื่อน ทั้งนี้โดยเลือกศึกษา เฉพาะใน เขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นแหล่งรวมความเจริญทางวัฒนธรรมสาขาต่าง ๆ และมีความเปลี่ยนแปลงทางค้ำ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม จึงมีผลกระทบให้²¹ "สภาพชีวิตในเมืองมีลักษณะสับสน วุ่นวายและแออัด ซึ่งก่อให้เกิดความ เสื่อมโทรมทางค้ำวัฒนธรรม คำนิยม สุขภาพกายและสุขภาพจิต..."

ผลการวิจัยครั้งนี้ จะเป็นแนวทางในการปรับปรุงการจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และ เสริมสร้างวัฒนธรรมไทยในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษา เพื่ออนุรักษ์และ เสริมสร้างวัฒนธรรมไทยในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
2. เพื่อศึกษาปัญหาการจัดการศึกษา เพื่ออนุรักษ์และ เสริมสร้างวัฒนธรรมไทยในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
3. เพื่อศึกษาแนวคิดและข้อเสนอแนะของครู นักเรียน ในการจัดการศึกษา เพื่ออนุรักษ์และ เสริมสร้างวัฒนธรรมไทยในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

²¹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี้, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 พ.ศ.2525-2529 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2524), หน้า 2.

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ครูผู้สอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2528 เขตกรุงเทพมหานคร
2. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะเรื่องสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาเพื่ออนุรักษ์และเสริมสร้างวัฒนธรรมไทย ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ศึกษาเฉพาะ 6 ด้าน คือ
  - ๑) ด้านหลักสูตร
  - ๒) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน
  - ๓) ด้านการจัดกิจกรรมนักเรียน
  - ๔) ด้านการเป็นแบบอย่างของครู
  - ๕) ด้านค่านิยมในสังคม
  - ๖) และด้านอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม
3. แนวคิดและข้อเสนอแนะของครูและนักเรียนในการจัดการศึกษาเพื่ออนุรักษ์และเสริมสร้างวัฒนธรรมไทย ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ศึกษาเฉพาะ 6 ด้านคือ
  - ๑) ด้านหลักสูตร
  - ๒) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน
  - ๓) ด้านการจัดกิจกรรมนักเรียน
  - ๔) ด้านค่านิยมในสังคม
  - ๕) ด้านการเป็นแบบอย่างของครู
  - ๖) และด้านอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม

วิธีดำเนินการวิจัย

ได้กำหนดขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
5. สรุปผลการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ครูผู้สอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2528 ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 601 คน

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้น (Multi - Stage

Random Sampling) คือ สุ่มหา กลุ่มตัวอย่าง ตามขนาดของโรงเรียน ใหญ่พิเศษ ใหญ่ กลาง และเล็ก จำนวน 6 โรงเรียน จากโรงเรียนทั้งหมด 99 โรงเรียน ในการคำนวณใช้วิธีเทียบ สัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างครุ ตาม ^{ขนาด} สัดส่วนโรงเรียนดังกล่าว หลังจากนั้น ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นครู และนักเรียน ดังต่อไปนี้

1.1 ครู ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ในกลุ่มวิชา 4 กลุ่มวิชา คือ กลุ่มวิชา ภาษา สังคมศึกษา ศึกษานุปถัมภ์และการงานอาชีพ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากกลุ่มวิชาละ 90% ได้กลุ่มตัวอย่างรวม 361 คน

1.2 นักเรียน ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างนักเรียน โดยเลือกตามรายชื่อ โรงเรียน ซึ่งมีครู เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยเลือกโรงเรียนละ 1 ห้องเรียน ๆ ละ 40 คน ได้กลุ่มตัวอย่างนักเรียน 240 คน

รวมกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาทั้งหมด 601 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ประเภทคือ

ก. แบบสอบถาม ประกอบด้วย 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามแบบ เลือกตอบ เกี่ยวกับสถานการณ์ของผู้ตอบ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามแบบ เลือกตอบ เกี่ยวกับสมรรถนะการจัดการศึกษา เพื่ออนุรักษ์และ เสริมสร้างวัฒนธรรมไทย ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่าและแบบปลายเปิด เกี่ยวกับปัญหาในการจัดการศึกษา เพื่ออนุรักษ์และ เสริมสร้างวัฒนธรรมไทย ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และข้อเสนอแนะ แนวทางการแก้ไขปัญหา

การสร้างแบบสอบถามไต่ถามการศึกษา เอกสาร หนังสือ วารสาร งานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับจัดการศึกษา เพื่ออนุรักษ์และ เสริมสร้างวัฒนธรรม พร้อมทั้งสัมภาษณ์ครูผู้สอนใน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม ต่อจากนั้นนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้น ไปปรึกษากับอาจารย์ ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ และนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบแก้ไขความตรงตามเนื้อหา

(Content Validity) และข้อบกพร่อง แล้วนำไปทดลองใช้กับครูผู้สอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร ที่มีใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 60 คน แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

ข. การสัมภาษณ์ หลังการวิเคราะห์แบบสอบถามแล้ว จะสัมภาษณ์บุคคลที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการจัดการศึกษา เพื่ออนุรักษ์และเสริมสร้างวัฒนธรรม ได้แก่ นักการศึกษา สื่อมวลชน และข้าราชการสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เพื่อประโยชน์ในการอภิปรายผล รวมทั้งสิ้น 5 คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยถึงอธิบดีกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อขอความร่วมมือในการวิจัย และขอหนังสือแนะนำตัวจากกรมสามัญศึกษาไปยังผู้อำนวยการโรงเรียนทุกโรงเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร ที่จะศึกษา เพื่อขอความร่วมมือในการวิจัย โดยผู้วิจัยขอให้ฝ่ายวิชาการแต่ละโรงเรียนเป็นผู้แจกแบบสอบถามและเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยส่งและรับคืนด้วยตนเอง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลด้านสถานการณ์ทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้คาร์ยอลละ
2. วิเคราะห์ข้อมูลด้านสภาพการจัดการศึกษา เพื่ออนุรักษ์และเสริมสร้างวัฒนธรรมในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้คาร์ยอลละ
3. วิเคราะห์ข้อมูลด้านปัญหาการจัดการศึกษา เพื่ออนุรักษ์และเสริมสร้างวัฒนธรรมในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้ความถี่และเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและรวบรวมสรุปข้อ เสนอแนะโดยการแจกแจงความถี่

5. สรุปผลการวิจัย

การสรุปผลการวิจัย ดำเนินการโดยนำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางและความเรียง

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

สภาการศึกษา หมายถึง ลักษณะการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 โดยพิจารณาในค่านิยม ค่านักกิจกรรมการเรียนการสอน และค่านิยมการศึกษานักเรียน

ปัญหา หมายถึง อุปสรรคในการศึกษาเพื่ออนุรักษ์และเสริมสร้างวัฒนธรรมไทย ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในค่านิยม ค่านักเรียน ค่านักกิจกรรมนักเรียน ค่านิยมในสังคมและค่านิยมของสิ่งแวดล้อม

การอนุรักษ์และเสริมสร้างหมายถึงพฤติกรรมรักษา การถ่ายทอด และการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเดิมให้เหมาะสมกับสภาพอันแท้จริงของสังคม และธรรมชาติที่แวดล้อม เพื่อให้วัฒนธรรมของชาติเจริญงอกงาม

วัฒนธรรมไทย หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงามอันเป็นมรดกของสังคมและเป็นแนวทางวิถีชีวิต ในที่นี้ผู้วิจัยศึกษาวัฒนธรรมเฉพาะที่ แปลก สนธิรักษ์ ได้กำหนดเป็นวัฒนธรรมหลักของชนชาติไทย ซึ่งกำลังเป็นปัญหาสำคัญเร่งด่วนที่ควรแก้ไข ได้แก่ วัฒนธรรม 3 ค่าน คือ

1. ประเพณี เช่น ประเพณีการแต่งงาน การอุปสมบท การทอดกฐิน
2. ภาษาไทย
3. ค่านิยมพื้นฐานคือ การพึ่งตนเอง การขยันหมั่นเพียร การประหยัดและออม การมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย การปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา การรักษาศาสนา พระมหากษัตริย์

ค่านิยมในสังคม หมายถึง ค่านิยมที่รัฐบาลกำหนดเป็นนโยบายเพื่อให้ประชาชนยึดถือเป็นแนวปฏิบัติในการดำรงชีวิต เพื่อความปลอดภัยและสันติสุขของคนในชาติ โดยประกาศเมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2525 ได้แก่ ค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ คือ การพึ่งตนเอง การขยันหมั่นเพียร การประหยัดและออม การมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย การปฏิบัติตามคุณธรรมและการรักษา ศาสนา พระมหากษัตริย์

สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวนักเรียน ซึ่งจะส่งผลให้นักเรียน
เกิดความรู้ ความเข้าใจและทัศนคติที่ดีต่อวัฒนธรรมไทย สิ่งแวดล้อม ในที่นี้ได้แก่
วัฒนธรรมตะวันตก สื่อมวลชน ผู้ปกครองและเพื่อน

สื่อมวลชน หมายถึง หน่วยงานที่มีบทบาทในการเผยแพร่ความคิด ค่านิยมและ
วัฒนธรรมให้แพร่หลาย ทำให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อวัฒนธรรมไทย สื่อมวลชนในที่นี้หมายถึง
วิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์

ครูผู้สอน หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่สอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียน
สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เขตกรุงเทพมหานคร

นักเรียน หมายถึง ผู้ที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม.3) ภาคเรียนที่ 1
ปีการศึกษา 2528 ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
เขตกรุงเทพมหานคร

ชอตกลงเบื้องต้น

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยถือว่าค่าตอบแทนที่ได้จากแบบสอบถามของครูและนักเรียน
เป็นค่าตอบแทนตามสภาพความเป็นจริงและเป็นค่าตอบแทนที่เชื่อถือได้

ข้อจำกัดของการวิจัย

เพื่อให้ได้ข้อมูลสมบูรณ์ขึ้น และข้อจำกัดในเรื่องเวลา งบประมาณ กลุ่มตัวอย่าง
นักเรียนที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้จึงเป็นตัวแทนของประชากรนักเรียน จากโรงเรียนซึ่งมีครู
เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 6 โรงเรียน ในกรุงเทพมหานครเท่านั้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ผลการวิจัยเป็นแนวทางแก่ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการปรับปรุงหลักสูตรและ
การจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และเสริมสร้างวัฒนธรรมไทยในระดับมัธยมศึกษา
ตอนต้นให้สอดคล้องกับนโยบายค่านิยมวัฒนธรรมของรัฐ

2. เป็นแนวทางในการวางแผนจัดการศึกษาเพื่ออนุรักษ์และเสริมสร้างวัฒนธรรมไทยในระดับการศึกษาอื่นที่นอกเหนือจากระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อให้การจัดการศึกษา เพื่อการอนุรักษ์และเสริมสร้างวัฒนธรรมเป็นไปอย่างต่อเนื่องในทุกระดับการศึกษา
3. เป็นแนวทางให้ครูปรับปรุงการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และเสริมสร้างวัฒนธรรมไทยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป
4. เป็นแนวทางให้ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครได้ปรับปรุงการจัดการศึกษาในโรงเรียน เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และเสริมสร้างวัฒนธรรมให้เหมาะสมขึ้น
5. เป็นเอกสารค้นคว้าสำหรับนิสิตนักศึกษาและผู้ที่มีสนใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่ออนุรักษ์และเสริมสร้างวัฒนธรรมไทยในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นต่อไป